

**«Общественная позиция»
(проект «ДАТ» № 05 (42) от 3 февраля 2010 г.**

СӘРСЕНБІДЕГІ СҰХБАТ

Ермек ТҰРСЫНОВ:

БІЗГЕ ТАҢСЫҚ ҚҰБЫЛЫСТАР

қоғамда наразылық пен үрей тудырады

Қазақстанның абыройын әлем жұртшылығы алдында айрандай төгеді деген «Келіннің» өнерді өзгеше түсінетін дүниеде жолы болып, Америка киноакадемиясының шетелдік фильмдерге берілетін «Оскар» сыйлығының жартылай финалына шықты. Кезінде қыруар қаржы жұмсалған «Көшпенділер» мен «Моңғол» фильмдері мұндай табыстың есігінен де сығалай алмаған. Аталмыш фильмнің режиссері Ермек Тұрсынов: «Сыйлықты алар-алмаспыз, бірақ осы жетістіктің ұшар басында Қазақстанның туы желбіреп тұрады», – дейді біздің «Сәрсенбідегі сұхбатымызда».

– Ермек мырза, сіз мамандығыңыз бойынша журналиссіз ғой, киноға қалай келдіңіз?

– Екінші мамандығым бойынша кинодраматургпін. Ресейде сценаристер мен режиссерлер дайындайтын жоғары курсты бітірдім. Сондықтан мен өз мамандығым бойынша жұмыс жасап жүрген адаммын.

– «Келіннен» кейін біздің мәдениет саласындағы шенеуніктер кино түсіруге сізге қаржы бөлер ме екен? «Бейбарысты» экрандаймын деген арманыңыз Қазақстанда жүзеге аспайтын шығар. Осыны ойланып көрдіңіз бе?

– «Келін» он төрт елді аралап қайтса, соның бәрінде жоғары бағаға ие болды. Қазір ол әлемдегі ең үздік тоғыз фильмнің қатарына енді. Яғни «Оскарға» 65 елдің туындысы қатысып бақ сынаса, біз солардың ішіндегі ең үздігі болып табылды. Бұл дегенің менің немесе шығармашылық топтың ғана емес, бүтіндей мемлекетіміздің мақтанышы болуы керек. Осыдан бастап, біз әлемдік кино ұйымының сапында ұялмай тұра аламыз деп ойлаймын. Себебі, «Келін» фильмі төңірегінде әлемнің түрлі бұқаралық ақпарат құралдары жарыса жазуда.

Жетістік дегенің осы емес пе?

Бір түсінбейтінім – біздікілер жыл сайын «Оскарға» қатысып жүргендей кейіп танытады. Тіпті Тұрсыновты айдалаға апарып тастағандар да аз болмады. Ал мұның артында Қазақстан жалауының желбіреп тұрғандығын түсінбейді. Айғайшылар неге осыны қаперіне алмайтынын түсінбеймін.

Ал «Бейбарысқа» келер болсақ, бұл жоба қыруар қаражатты қажет етеді. Ондай ақша менде жоқ. Сондықтан қаржы тапшылығы жағдайында қалай болса солай картина түсіре алмаймын.

– Әлем киногогерлерінің назарына сіздің киноңыз қандай ерекшелігімен ілікті деп ойлайсыз?

– Менің киномды «Оскарға» жетелеп жүрген промоутерлерімнің айтуынша, «оскарлық» комиссияның академиктері бұл картина тілсіз болса да, мазмұн астарымен көп жайтты аңғартқанын айтыпты. Яғни олар фильмдегі астарлы құбылыстың құпиясын түсінген. Картина жасырын түрде дауысқа түсіп, екі мыңнан астап академик бағасын берді. Бұдан артық қандай сынақ болуы мүмкін?

– Егер «Келіннің» жолы болып, финалға шықса, сізді быт-шыт етіп сынағандар қайтер еді? Үндемей қала ма?

– Оны білмеймін. Көңілдері не қаласа, соны жасасын. Жалпы, «Жараланған құсқа оқ атпа» дейді қазақ.

– Осы «Келіннің» тәңірегіндегі дау-дамай елдегі ескі мен жаңаның тартысынан туған әңгіме болды. 90 шы жылдары жаңаша дүние құруға ұмтылған біздің елде бүгіндері қай салада болсын ескіліктің екпіні неге қатты болып тұр деп ойлайсыз?

– Бұл – бұрыннан қалыптасқан үдеріс. Жаңалар ескілермен күрессе, ескілер кеткісі келмей әлек болады. Бұл – бүткіл дүниеде бар және бола беретін үдеріс. Ал бізде бұл талас құбыжықтар айқасына айналған: прокуратураға хат жолдау, одан қалса депутаттық сауал жолдау сияқты жағымсыз әрекеттер қалыптасқан. Осылайша адамдар өзінің көргенсіздігін көрсетіп алады. Бірақ оларға құдай төреші болсын. Өз басым, ешкімге ренжімеймін және ештеңеге мән берместен тек алға ғана ұмтыла беремін. Негізінде, әр адамның өз ісімен айналысқаны жөн ғой. Ең жаманы – кинодан хабары жоқ біреулер кәсіби түрде бағалай аламын

деп, жоқ жерден кірісіп кетеді. Киносыншы болу екінің бірінің қолынан келе бермейді. Ол үшін көп оқып-тоқу қажет. Әйтпесе «Қисық аяққа қызыл кебіс не керек»? Мысалы, мен банкир немесе сазгерлерге барып, мынаны былай жаса, ананы олай жаз деп ақыл үйретпеймін ғой.

– Біздегі ескіліктің үстемдік құруына елдегі азаматтық қоғамның кенделігі кінәлі деген пікір бар. Мәселен, қоғамның қай саласына болсын жаңаша даму үдерісін қамтамасыз ететін саяси жүйенің өзі жалғыз партиялық советтік дәуірге қайтып келді. Қоғам дамуындағы артта қалушылыққа бірінші кезекте саяси билік жауапты деген пікірге қалай қарайсыз?

– Мен саясаткер емеспін. Тіпті, сол саясаттан аулақпын. Шығармашылықтың адамы болғандықтан, олардың іс-әрекетіне баға бере алмаймын. Тіпті мені саясат қызықтырмайды да.

– Кезінде әлем жұртшылығы мойындаған жапондардың «Легенда о Нарояме» деген фильмінде бір кейіпкер қорада байлаулы тұрған итпен жыныстық қатынас жасайды. Бірақ осы көрініске жапондар «намысымызға тиеді» деп, наразы болған жоқ. Шамасы, бұл қоғамның санасы мен танымына қатысты мәселе болса керек. Сіз оған қалай қарайсыз?

– Жалпы, өз басым, өзіндегі кемшілікті түсініп, күле алатын ұлтты ғана мықты деп санаймын. Күлкі – денсаулықтың кепілі. Бірақ, өкінішке қарай, әр ұлттың ішінен кез келген мультфильмде кемсітушілік бар дегенді айтатындар жоқ емес. Мәселе тамашалаған дүниеңе өзіндік көзқараспен қарағаныңа байланысты. Мысалы, біз бүгінгі күні «Қыз-Жібек» фильмінің жалғасын түсірер болсақ, Жібектің Төлегеннің кенже інісіне тұрмысқа шыққандығынан айналып өте алмаймыз. Сонда не істеуіміз керек? Егер осы жөнінде кейбір қайраткерлердің сөзіне құлақ асар болсақ, бұл дегеніңіз адамгершіліктен аттап кетумен бірдей. Немесе «Қобыланды батыр» эпосындағы бір кейіпкер – Көтібарды қайтеміз? Егер бұл есімді төте мағынасында аударатын болсақ, көпшілік оны тіптен басқа түйсікпен түсінуі мүмкін ғой. Бірақ бұл Көтібардың проблемасы емес, бұл – дүниеге өзінің кемшін көзімен қараған адамның проблемасы.

– Ал Сергей Бодровтың «Шыңғыс хан» фильмінде

Берте анамыздың жезөкше болып кеткеніне қалай қарайсыз? Картинадағы бұл бұрмалаушылық кинотуындының мазмұнын байытып тұр деп ойлайсыз ба?

– Мұны Бодровтың өзінен сұрағаныңыз жөн болар. Ел-жұрттың алдында өз әріптестерімді, әсіресе достарымды сынап-міней алмаймын. Біз Сергей екеуміз осы жөнінде сөйлескен болатынбыз. Бірақ ол – екеуара айтылған жеке әңгіме.

– «КТК» арнасының қолдауымен режиссер Лев Мариупульскийдің «Қайрат Чемпион пәк жігіт № 1» киносын тамашалаған боларсыз. Бірақ ол да парламентте аз талқыға түспеген көрінеді...

– Шынын айтар болсам, ол фильмді көрген жоқпын.

– Ермек мырза, әлемдік киноиндустрия мен кинокөрермендерді мойындатқан біздің Тимур Бекмамбетовтің құдіретін сіз қалай түсіндіресіз?

– Кезінде Тимур «Қазақфильмдегі» емен есіктердің бәріне кіріп, өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруды ұсынған болатын. Өкінішке қарай, оның сөзіне құлақ асқан ешкім болмады. Сонан соң ол еріксіз қолын бір сілтеп, Ресейге кетіп қалды. Жалғыз Тимур ғана емес, көптеген мамандарымыздан осылайша айырылып қалдық. Қаншама музыкант, ғалым, спортшыларымыз шетелдерде жүр. Солардың есімін атай берсек, сіздің газетіңізден орын жетпес еді. Енді келіп, Тимурдың астына кілем төсеп, қайтадан шақырып жатырмыз. Біз білікті мамандарымызды әуелде керек қылмай, өзгеге қолды етеміз де, сол елде өзін мойындата бастаған кезде, ұялмай қайта шақырамыз. Бұл – қанымызда бар әдет. Орынсыз болса да, тағы бір жайттың сырын айтайын. Мұстафа Шоқай – Берлинде, Әл-Фараби – Дамаскіде, Сұлтан Бейбарыс – Сирияда, ал Әлихан, қателеспесем, Мәскеуде жерленген. Көптеген атақты қазақтар түрлі себептерге байланысты өз отанынан кетіп, бөтен жерден пана табуға мәжбүр болды. Неге бұлай? Себебі, бізге таңсық құбылыстар қоғамда наразылық пен үрей тудырады. Ондайда «Көршің қорқақ болса, өзіңді үркітіп өлтірер» дейді. Міне, бізде осындай мұңлы ақиқат бар.

Әңгімелескен

Динар

**КАМИЛОВА,
«D»**